

INFORMATOR O DRŽAVI

CRNA GORA

(May 2016)

Odricanje od odgovornosti

IOM je sa velikom pažnjom sproveda prikupljanje informacija. IOM obezbeđuje informacije po svojim saznanjima i savesti. Ipak, IOM ne može preuzeti odgovornost za tačnost pruženih informacija. Osim toga, IOM neće biti odgovorna za bilo kakve zaključke ili rezultate, koji su donešeni na osnovu informacija koje je IOM pružila

Table of Contents

I. SPISAK	1
1. Šta treba uraditi pre povratka.....	1
2. Šta uraditi odmah nakon povratka u zemlju.....	1
II. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	1
1. Sistem zdravstvene zaštite	1
2. Lečenje, dostupnost i cene lekova	1
III. TRŽIŠTE RADA I ZAPOSLENJE	2
1. Situacija na tržištu rada i pomoć pri pronalaženju posla	2
2. Načini / pomoć pri pronalaženju posla	2
3. Dalje prilike za stručno usavršavanje i obuke.....	2
IV. SMEŠTAJ	2
1. Pitanje smeštaja.....	2
2. Načini / pomoć pri nalaženju smeštaja	2
V. SOCIJALNA ZAŠTITA	3
1. Sistem socijalne zaštite	3
2. Penzioni sistem	3
3. Ranjive grupe.....	4
VI. OBRAZOVANJE	4
1. Obrazovni sistem.....	4
2. Pristup i procedure za upis kada su u pitanju povratnici	4
3. Cene, zajmovi i stipendije	4
4. Priznavanje i nostrifikacija inostranih diploma	4
VII. KONTAKTI I KORISNI SAJTOVI	5

I. SPISAK

1. Šta treba uraditi pre povratka

Osoba koja je odlučila da se vrati treba da:

- podnese zahtev za Putni nalog u slučaju da on/ona nema crnogorski pasoš (ili ličnu kartu u slučaju zemalja Šengena).
- pribavi sve informacije vezane za dolazak na aerodrom kao i o samom nastavku putovanja.
 - Crna Gora ima dva aerodroma: u Podgorici i u Tivtu.
 - Usluge autobusnog prevoza uključuju gradski, prigradski i međugradski saobraćaj. Na sledećem linku možete naći sve neophodne informacije vezane za red vožnje autobusa, cene karata kao i o mogućnostima rezervacije, itd.: <http://www.balkanviator.com/me/autobuske-stanice>
 - Karte za prevoz vozom se mogu kupiti na železničkim stanicama, u turističkim agencijama ili u toku samog puta od konduktera. Na sledećem linku možete naći sve neophodne informacije vezane za red vožnje vozova, cene karata kao i o mogućnostima rezervacije, itd.: <http://www.zcg-prevoz.me/>
 - U Crnoj Gori cene taksi službi su jako povoljne: <http://citytaxi.com/> | <http://halotaxi.me/>
- nađe privremen smeštaj.

Više informacija o mogućnostima nalaženja privremenog smeštaja možete naći na: <http://www.smestaj.me/> | <http://krov.me/property-type/stan-na-dan/>

2. Šta uraditi odmah nakon povratka u zemlju

Povratnik nije obavezan da se prijavi u bilo koju instituciju po povratku u zemlju.

Povratnik treba da:

- Podnese zahtev za izdavanje radne knjižice u Centru za socijalni rad ukoliko on/ona već ne poseduje istu.
- se prijavi u Zavod za zapošljavanje ukoliko je nezaposlen/a.
- se prijavi za dečiju zaštitu, upiše u školu ili drugu obrazovnu instituciju.

II. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

1. Sistem zdravstvene zaštite

a. Opšte informacije o sistemu zdravstvene zaštite

Državno zdravstveno osiguranje je dostupno crnogorskim građanima. Osnovna zdravstvena zaštita se sprovodi u okviru sistema izabranih lekara (svaki osiguranik dobija svog izabranog lekara u svojoj opštini).

b. Pristup, kada su u pitanju za povratnici

- Pristup i uslovi
Deca ispod 18 godina; redovni učenici srednjih škola i studenti ispod 26 godina; trudnice; osobe starije od 65 godina; nezaposleni koji su registrovani u Zavodu za zapošljavanje; osobe sa invaliditetom; i osobe koje su najmanje 10 puta dobrovoljno donirale krv imaju pravo na besplatnu zdravstvenu zaštitu. Zaposleni imaju pravo na javnu zdravstvenu zaštitu ukoliko plaćaju kontribucije zajedno sa svojim poslodavcem.
- Procedura registracije
Crnogorski građani se moraju registrovati za javno zdravstveno osiguranje ili preko svog poslodavca ili preko Zavoda za zapošljavanje (u slučaju kada su nezaposleni).
- Neophodna dokumenta:
Prilikom registracije preko Zavoda za zapošljavanje, osoba mora doneti na uvid svoju ličnu kartu i radnu knjižicu. Za članove porodice, povratnik mora doneti na uvid venčani list za svog supružnika/cu i izvod iz matične knjige rođenih za decu.
- Troškovi
Prilikom registracije preko Zavoda za zapošljavanje, nezaposleni osiguranici nemaju troškove. Ukoliko su zaposleni, doprinos koji plaćaju iznosi 8.5 % mesečne plate, dok je doprinos poslodavca 3.8%.

2. Lečenje, dostupnost i cene lekova

a. Zdravstvene ustanove i doktori

U svakoj crnogorskoj opštini postoji makar jedna Opšta bolnica (ili Dom zdravlja) gde rade izabrani doktori, Klinički centar se nalazi u Podgorici, bolnica za plućne bolesti se nalazi u Nikšiću,

dok se Institut za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju nalazi u Herceg Novom.

b. **Procedura prijema**

Odlazak kod izabranog doktora se mora zakazati. Izabrani doktor će pregledati osobu i ukoliko je potrebno, uputiti je kod doktora specijaliste.

c. **Dostupnost i cene lekova**

U okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja, osobe imaju pravo na lekove. Lekovi moraju biti prepisani od strane doktora i takođe se moraju nalaziti na listi lekova koje obezbeđuje crnogorski Fond za zdravstveno osiguranje. U ovom slučaju pacijenti ne moraju ništa da plate ili plaćaju participaciju (do 2 eura).

Više informacija možete naći na: http://www.rfzo.rs/download/lista_A_uobj.pdf.

III. TRŽIŠTE RADA I ZAPOSLENJE

1. Situacija na tržištu rada i pomoć pri pronalaženju posla

a. **Radna snaga:** 263,700 aktivnih osoba (muškarci: 145,200 ; žene: 118,500)

b. **Prosečni dohodak**

- Prosečni dohodak: 739 eura (491 eura bez taksi i kontribucija)
- Potrošačka korpa: 807 EUR

c. **Stopa nezaposlenosti:** 48,9% nezaposlenih osoba (muškarci: 27,8%; žene: 21,1%)

2. Načini / pomoć pri pronalaženju posla

Zavod za zapošljavanje pruža sledeće vrste usluga:

- Spisak slobodnih radnih mjesta
- Pomoć pri pronalaženju posla, obuke, izdavanje potvrda, posredovanje
- Podrška razvoju preduzetništva pomoću kredita

a. **Pristup, posebno za povratnike**

- Pristup i uslovi: Svaki crnogorski državljanin i svaki stranac mogu koristiti usluge Zavoda za zapošljavanje.
- Procedura registrovanja i neophodna dokumenta:
Osoba se registruje u Zavodu za zapošljavanje u svojoj opštini. Osoba mora imati sa sobom radnu knjižicu koju izdaje opštinski sekretar za socijalnu zaštitu i ličnu kartu.
- Više informacija na (uključujući same lokacije): <http://www.zzzcg.me/>
- Portali koji promovisu slobodna radna mesta: <http://zaposli.me> | <http://www.prekoveze.me/> | <http://posao.crna.gora.me/list/2> | <http://www.klikdoposla.me/> | <http://www.sezonac.com/> | <http://www.careerjet.me/posao-crna-gora-125176.html>

b. **Privilegije i troškovi**

Za registraciju u Zavodu za zapošljavanje kao i za pristup ovim portalima osoba ne plaća nikakvu nadoknadu.

3. Dalje prilike za stručno usavršavanje i obuke

Zavod za zapošljavanje organizuje različite vrste obuka, a takođe informiše o svim postojećim mogućnostima u okviru zemlje.

IV. SMEŠTAJ

1. Pitanje smeštaja

Cene smeštaja umnogome zavise od regiona u Crnoj Gori (prosečne cene dvosobnih stanova):

- Severni i centralni region (osim Podgorice): 150 - 250 eura / mesečno
- Podgorica: 250 - 400 eura / mesečno
- Primorje: 250 - 400 eura / mesečno

2. Načini / pomoć pri nalaženju smeštaja

Najveći broj informacija o smeštaju se može naći u dnevnim novinama. Na sledećim linkovima možete naći neke od oglasa: <http://www.smestaj.me/> | <http://krov.me/property-type/stan-na-dan/> | <http://srbija-nekretnine.org/crna-gora/stanovi> | <http://nekretnine.crna.gora.me/> | <http://krov.me/>
U izuzetnim slučajevima, opštine mogu dati smeštaj osobama dok ne reše svoje stambeno pitanje.

V. SOCIJALNA ZAŠTITA

1. Sistem socijalne zaštite

Centar za socijalni rad je institucija koja je nadležna za pitanja socijalne i porodično-pravne zaštite građana.

a. Pristup sistemu socijalne zaštite kada su u pitanju povratnici

- Osobe koje ispunjavaju zahteve za primanje socijalne zaštite su: osobe sa invaliditetom; deca; osobe koje su zavisnici od droga, alkohola ili drugih narkotičkih supstanci; žrtve zanemarivanja, zlostavljanja, eksploatacije i nasilja u porodici ili potencijalne žrtve; žrtve trgovine ljudima; beskućnici; trudnice bez podrške od strane porodice i bez adekvatnih uslova za život; samohrani roditelji bez podrške od strane porodice i bez adekvatnih uslova za život i osobe kojima je potrebna socijalna zaštita zbog posebnih okolnosti i društvenog rizika.
- Procedura registracije i potrebna dokumentacija za socijalnu zaštitu/osiguranje
Osnovni preduslov za dobijanje socijalne pomoći je da osoba poseduje ličnu kartu izdatu na teritoriji Crne Gore, da se nalazi na listi nezaposlenih pri Zavodu za zapošljavanje, dalje osobe bez ikakvog dohotka ili sa dohotkom nižim od prosečnog u državi, osobe koje ne poseduju vredne nekretnine itd.
Usluge socijalne zaštite su besplatne.

b. Koristi

Osnovna finansijska pomoć koja se obezbeđuje u okviru socijalne zaštite uključuje: finansijsku podršku, nadoknadu za osobe sa invaliditetom, nadoknadu za negu i pružanje pomoći, zdravstvenu zaštitu, nadoknadu za pogrebne troškove, jednokratnu finansijsku pomoć (50-150 EUR).

Osnovna finansijska pomoć koja se obezbeđuje u okviru dečije zaštite uključuje: nadoknadu za novorođeno dete, dečiji dodatak, zatim pokriva troškove obroka za decu u vrtićima, pomoć za obrazovanje i vaspitanje dece i mladih sa posebnim potrebama, nadoknadu troškova porodijskog bolovanja, tj. roditeljskog odsustva, kao i nadoknadu troškova za honorarni posao.

2. Penzioni sistem

a. Opšte informacije o penzionom sistemu

Pravo na penziju i invalidsku penziju se ostvaruje u okviru fonda PIO. Fond PIO je organizacija nadležna za rešavanje pitanja vezanih za pravo na penziju i invalidsko osiguranje.

U okviru fonda PIO pitanja prznionog i invalidskog osiguranja rešava opštinski ogranak u kom je osiguranik poslenjeg puta bio osiguran (princip poslednjeg osiguranja).

Postoji više vrsta penzija u Crnoj Gori: starosna penzija i prevremena penzija, indvalidska penzija i porodična penzija.

Ostala pomoć koju obezbjeđuje fond PIO: nadoknada za telesne povrede i nadoknada za pogrebne troškove.

b. Pristup za povratnike

Crnogorski građani mogu ostvariti pravo na starosnu penziju ukoliko ispune neki od sledećih uslova:

Opcija	Starosni uslov za starosnu penziju		Godine radnog staža kao uslov za starosnu penziju	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Opcija 1	65 godina i 2 mesca	60 godina i 9 meseci	15 godina radnog staža	15 godina radnog staža
Opcija 2	Nema starosnog uslova	Nema starosnog uslova	45 godina radnog staža	45 godina radnog staža
Opcija 3	Nema starosnog uslova	55 godina i 6 meseci	40 godina radnog staža	35 godina radnog staža
Opcija 4	Nema starosnog uslova		30 godina radnog staža (20 provedenih u rudnicima i sl.)	

- Procedura registracije za penziono osiguranje
Povratnik mora biti registrovan ili od strane njegovog/njenog poslodavca ili od strane Zavoda za zapošljavanje. Povratnik treba da se obrati fondu PIO kako bi registrovao/la godine radnog staža koje je on/ona stekao u inostranstvu u slučaju da druga zemlja nije davalac osiguranja. Osiguranik treba da ponese ličnu kartu na uvid.

c. Cene

Kada se registruje preko Zavoda za zapošljavanje, nezaposleni osiguranik ne plaća ništa. Ukoliko je osiguranik zaposlen on/ona doprinosi sa 15% svoje plate, dok poslodavac doprinosi sa 5.5% u odnosu na visinu plate osiguranika.

3. Ranjive grupe

a. Opšte informacije o ranjivim grupama

Sledeće grupe su prepoznate kao ranjive u Crnoj Gori: RAE populacija; osobe sa invaliditetom; žrtve nasilja; deca bez roditelja; osobe starije od 65 godina koje žive same; trudnice i samohrane majke.

b. Pomoć pripadnicima ranjivih kategorija stanovništva

Postoje NVO i međunarodne organizacije koje se bave ovim pitanjem. Kontakti organizacija se nalaze na strani 6.

VI. OBRAZOVANJE

1. Obrazovni sistem

Opšte informacije o sistemu obrazovanja:

Obrazovni nivo	Godine
Jaslice	0-3
Obdanište/Vrtić	3-6
Osnovni nivo	
Osnovna škola	6-15
Srednjoškolski nivo	
Srednje škole	15-19
Visoko obrazovanje	
Univerziteti/fakulteti	od 19

2. Pristup i procedure za upis kada su u pitanju povratnici

- Upis u 1. razred osnovne škole:
 - Popunjena aplikacija;
 - Izvod iz matične knjige rođenih;
 - Dokaz da su roditelji zaposleni;
 - Potvrda o invaliditetu deteta (ukoliko je potrebana);
 - Potvrda od lekara (koji se izdaje u Domu zdravlja);
 - Ukoliko dete nije na listi dece školskog uzrasta, koju škole dobijaju iz registra građana Crna Gore, potrebno je podneti izvod iz matične knjige rođenih.
- Upis u ostale razrede:
 - Nostrifikovani transkript izdat od strane prethodne škole

3. Cene, zajmovi i stipendije

a. Opšte informacije o ceni školarine

Svi nivoi obrazovanja, osim visokog, su besplatni u javnim školama.

Kada je u pitanju univerzitetsko obrazovanje, školarina na državnim (javnim) univerzitetima je besplatna za okvirno 5000 studenata. Broj studenata koji ostvaruju pravo na besplatno univerzitetsko obrazovanje zavisi od broja upisanih studenata na svakom od fakulteta.

Neki privatni univerziteti nude besplatno školovanje uspešnim sportistima ili učenicima koji poseduju diplomu „Luča A“.

4. Priznavanje i nostrifikacija inostranih diploma

Zahteve za nostrifikaciju diploma treba podneti Ministarstvu obrazovanja, zajedno sa sledećim dokumentima:

- Zahtev;
- Tri overene kopije diplome ili potvrde o završetku školovanja;
- Potvrdu o položenim ispitima (transkript ocena) ili diploma;
- Uplatnicu na iznos od 150 eura.

VII. KONTAKTI I KORISNI SAJTOVI

Vladine, međunarodne, nevladine, humanitarne organizacije

IOM Adresa: UN Eco building, Stanka Dragojevic, 8100 Podgorica E-mail: IOMMontenegro@iom.int Tel: 020 447 411 Fax: 020 447 400	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Adresa: Rimski trg br. 46, 81000 Podgorica E-mail: arhiva@mmp.gov.me Tel: 020 482 129
OEBS misija u Crnoj Gori Adresa: Svetlane Kane Radevic 3, 81000 Podgorica E-mail: omim@osce.org Tel: 020 406 401 Fax: 020 406 421	Ministarstvo rada i socijalnog staranja Adresa: Rimski trg br. 46, 81000 Podgorica E-mail: ministar.mrss@mrss.gov.me Tel: 020 482 148
UNHCR (RAEpodrška) Adresa: UN Eco building, Stanka Dragojevic, 8100 Podgorica E-mail: mnepo@unhcr.org Tel: 020 447 423	Ombudsman Adresa: Ul. Svetlane Kane Radević 3 E-mail: ombudsman@t-com.me public.relations@ombudsman.co.me Tel: 020 241 642
SOS linije za žrtve nasilja u porodici SOS Podgorica 020 232 254 SOS Nikšić 040 213 086 SOS Ulcinj 030 411 700 SOS Bar 030 314 300 SOS Plav 051 51 292 SOS Bijelo Polje 050 433 660 SOS Rožaje 069 644 673	NVO Sigurna ženska kuća Adresa: 69 Bul. Ivana Crnojevic, 8100 Podgorica E-mail: shelter@t-com.me Tel: 020 232 352